

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten koettu hyvinvointi

SANNA AALTONEN & ANTTI KIVIJÄRVI & MARTTA MYLLYLÄ

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten hyvinvointiin ja määrään on kiinnitetty viime vuosina erityistä huomiota. Hallinnollisessa puheessa heitä nimitetään NEET-nuoriksi (*Not in Education, Employment or Training*), mikä noudattaa eurooppalaista käytäntöä (esim. Eurofound 2016; Holte 2018). Heterogeenisen ryhmän elinoloja on selvitetty rekisteritiedon avulla (esim. Myrskylä 2012; Hilli & al. 2017), mutta heidän itse ilmoittamastaan hyvinvoinnista, varsinkin määrällisesti tarkasteltuna, tiedetään varsin vähän.

Tässä analysoimme kyselyaineiston pohjalta syntynyttä kuvaa koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten aikuisten hyvinvoinnista, jonka käsitteellistämme elämänlaaduksi. Tarkastelu perustuu Osallistava terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen -hankkeessa (PROMEQ) tuotettuun kyselyyn (n = 147), johon vastasi kohdennetun nuorisotyön piirissä olevia nuoria aikuisia. Yhtäältä analysoimme heidän elämänlaatunsa eroja muuhun samanikäiseen väestöön ja toisaalta teemme näkyväksi kohderyhmämme sisäistä moninaisuutta.

Subjektiiivisen ja objektiivisen hyvinvoinnin mittaaminen

Perinteinen tapa jäsentää monitahoista hyvinvoinnin käsitettä on jakaa se objektiiviseen ja subjektiiiviseen hyvinvointiin. Objektiivinen hyvinvointi viittaa yksilön näkemyksistä riippumattomiin olosuhteisiin, kuten tulotasoon, asuinympäristöihin tai diagnosoituihin sairauksiin. Subjektiiivinen viittaa puolestaan koettuun hyvinvointiin, esimerkiksi siihen, kuinka tyydyttävänä taloudellista tilannetta pidetään tai minkälaiseksi oma terveydentila koetaan. (Allardt 1993.)

Sekä hyvinvoinnin objektiivisessä että subjektiiivisessä mittaamisessa on ongelmansa, joista yksi on se, että niillä voi olla varsin heikko keskinäinen yhteys (Allardt 1993; Veenhoven 2008). Rekisteritiedon asema on vahva väestön hyvinvoinnin arvioimisessa. Sitä pidetään luotettavana, mutta se korostaa asiantuntijavaltaa ja on väistämättä kapealaista. Viranomaistiedon katveeseen jää lukuisia hyvinvointia rakentavia asioita, kuten tyytyväisyys elämään tai sosiaaliset suhteet. (Veenhoven 2008; Holte 2018; Ristikari & al. 2016.) Kyselytutkimusten keskeinen ongelma on vastauskato (esim. Myllyniemi 2013), ja varsinkin nuoret, monet vähemmistöryhmät tai heikossa asemassa olevat jättävät verrattain usein vastaamatta kyselyihin (esim. Karvonen & Kestilä 2014, 163). Kokonaiskuvan hahmottamista vaikeuttavat myös erilaiset näkemykset hyvinvoinnin käsitteen sisällöistä. Esimerkiksi viranomaispuheessa korostetaan tyypillisesti työttömyyttä ja kouluttamattomuutta, kun taas nuorilta kysyttäessä sosiaalisten suhteiden niukkuus on olennainen hyvinvointia heikentävä tekijä (esim. Gretscher & Myllyniemi 2017).

Laadukaskaan objektiivinen tieto ei itsessään käänny hyvinvointipolitiikaksi, joka hyödyttäisi mittaamisen kohteita. Viranomaistiedon ohella tarvitaan subjektiiivisiä, hermeneuttisia ja myös laadullisempia lähestymistapoja (MacAllister 2018). On olennaista antaa tilaa tiedontuotannolle, jossa nostetaan esiin hyvinvoinnin osa-alueiden välisiä yhteyksiä (Morrow & Mayall 2009; Karvonen & Kestilä 2014).

Ratkaisua tähän voi hakea hyvinvoinnin sisärakenteesta, elämänlaadusta, joka viittaa nimenomaan yksilön subjektiiiviseen arvioon omaa elämää määrittävien ulkoisten olosuhteiden laadusta. Arvio perustuu siihen, minkälaiseksi yksilö näkee oman elämänlaatunsa suhteessa ympäristönsä ja viiteryhmänsä tilanteeseen. Maailman terveys-

järjestö WHO:n operationalisoimaa elämänlaadun neljää ulottuvuutta – fyysistä, psykologista, sosiaalista ja elinympäristöllistä – on mitattu eri laajuisilla WHOQoL, WHOQoL-Bref tai EuroHIS-8 kysymyspattereilla, joiden kautta pyritään kuvaamaan yksilön subjektiivista kokemusta elämästään ja tiivistämään se yksittäisiksi mitta-asteikollisiksi muuttujiksi (ks. esim. Skevington & al. 2004). Suomessa tehdyssä laajassa elämänlaatumittauksessa huomattiin, että 18–24-vuotiailla elämänlaatuun yhteydessä olevia tekijöitä oli muita ikäryhmiä enemmän eli elämänlaatu näyttäytyi moniulotteisena juuri tässä ikävaiheessa (Vaarama & al. 2014, 26). Samoihin kyselyaineistoihin perustuvassa analyysissä todettiin lisäksi, että vähän koulutetuilla ja työttömillä 18–30-vuotiailla riski heikkoon elämänlaatuun oli erityisen suuri (Karvonen & Kestilä 2014, 169–171).

Aineisto ja menetelmät

Analyysi perustuu PROMEQ-hankkeeseen, jonka mielenkiintona on työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten hyvinvointi ja sen edistäminen. Osahankkeen aineisto on tuotettu vuoden 2017 aikana Jyväskylässä, Kouvolassa ja Vantaalla, missä haastateltiin Ohjaamojen, etsivän nuorisotyön, valmentavan työpajan ja avoimen työpajan kautta tavoitettuja 16–30-vuotiaita. Nuoret aikuiset (n = 147) rekrytoitiin suoraan palvelupaikoilta tai palveluissa työskentelevien nuorisotyöntekijöiden kautta, ja valtaosa heistä tavattiin palvelujen tiloissa.¹ Aineisto koottiin strukturoidun kyselylomakkeen avulla kerätystä vastauksista. Aluehallintoviraston (2018) keräämiin tilastoihin ja kuntien omiin tiedonantoihin perustuen voi todeta, että tutkimuksessa mukana olleiden kaupunkien etsivän työn tekijät ja työpajat tavoittivat vuonna 2017 kaiken kaikkiaan 852 asiakasta. Ohjaamojen osalta on mahdollista tietää ainoastaan käyntikerrat, ja niissä Ohjaamoissa, joista rekrytoimme osallistujia tutkimukseen, vieraili 5 566 asiakasta vuonna 2017. Edelliset luvut sisältävät suurella todennäköisyydellä samoja nuoria.

Mahdollisuutta osallistua haastatteluun tarjottiin kaikille palveluissa kohdatuille nuorille aikuisille, jos he ilmoittivat olevansa 16–30-vuotiaita ja työn tai koulutuksen ulkopuolella. Tästäkin syystä

haastateltavat muodostavat moninaisen joukon (ks. taulukko 1). Vastaaajia tarkasteltaessa on syytä huomata keskimmäisen ikäluokan (21–25-vuotiaat) yliedustus, mahdollinen maahanmuuttajataustaisten nuorten aliedustus ja erot palveluasiakkuuksissa. Maahanmuuttajataustaisten nuorten niukkuus selittyy sillä, että suomenkieliseen kyselyyn rekrytoitiin vain niitä, joiden kielitaito vaikutti riittävästi vastaamiseen. Yhtäältä Ohjaamoista tavoitettujen runsas lukumäärä ja toisaalta etsivän nuorisotyön kautta tavoitettujen pieni joukko kertonee eri palvelujen asiakasvolyymeista ja asiakkaiden eroavista elämäntilanteista (ks. tarkemmin Aaltonen & Kivijärvi 2018). Kaikki tutkimukseen osallistuneet pystyivät asioimaan palveluissa ja tulemaan sovittuihin tapaamisiin. Kaikkein heikoimmassa asemassa olevat ja esimerkiksi akuuteista terveysongelmista kärsivät ovat todennäköisesti jääneet sekä tutkimuksessa mukana olleiden palvelujen että aineistonkeruun ulkopuolelle.

Toisin sanoen kyse ei ole otoksesta, vaan aineisto on valikoitunut näyte ennen kaikkea työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista aikuisista mutta myös kohdennettujen nuorisotyön palvelujen asiakkaista. Emme siten voi pyrkiä yleistyksiin, vaan tuloksiamme on tulkittava suuntaa antavina. Näyte on kuitenkin yksi, ja joissakin tapauksissa myös ainoa tapa tehdä tilastollista tutkimusta. Otantamenetelmien käyttäminen on mahdotonta tapauksissa, joissa perusjoukosta ei ole tarkkaa tietoa, ja vaikeaa silloin, kun tutkimuksen kohderyhmä on vaikeasti tavoitettavissa. Näistä perusteista molemmat mutta erityisesti jälkimmäinen määrittää tätä analyysia.

Toisin kuin useimmissa kyselytutkimuksissa, vastaajat täyttivät lomakkeen muutamaa poikkeusta lukuunottamatta tutkijan (eli jonkun kirjoittajista) läsnä ollessa joko kahden kesken tai ryhmätilanteissa (ks. myös Ryan & Golden 2006). Tutkijan roolina haastattelutilanteessa oli tukea haastateltavaa lomakkeen täytössä, antaa pyydettyä apua kysymysten tulkinnassa ja näin pyrkiä parantamaan määrällisen aineiston laatua. Lisäksi haastateltavia kannustettiin kommentoimaan kysymyksiä oma-aloitteisesti, ja näissä tilanteissa tutkijat tekivät lisäkysymyksiä. Tavoitteena oli tuottaa lisäymmärrystä hyvinvoinnin osa-alueista sekä mahdollistaa hyvinvoinnin mittaamiseen liittyvien tekijöiden analysoiminen.

Lomake laadittiin yhteistyössä konsortion muiden työpaketien kanssa, ja siihen sisällytettiin elinoloja, elämänlaatua, sosiaalisia suhteita, palveluiden

¹ Tutkimuksella on Itä-Suomen yliopiston tutkimuseettisen toimikunnan puoltava lausunto.

käyttöä, luottamusta ja elintapoja koskevia osioita. Kyselylomake, jonka saattoi täyttää paperille tai sähköisesti, koostettiin kansainvälisissä ja kansallisissa kyselytutkimuksissa käytetyistä kysymyspatteristoista, joiden käyttö mahdollistaa kohdejoukon hyvinvoinnin vertaamisen muihin ryhmiin.

Tämän tutkimuksen keskeisin kysymyspatteri on jo edellä mainittu WHOQoL-Bref, joka koostuu elämänlaadun ulottuvuuksia kartoittavista 24 järjestysasteikollisesta kysymyksestä. *Fyysinen ulottuvuus* viittaa vastaajien kokemukseen somaattisesta terveydentilastaan, esimerkiksi kivun ja jaksamisen tuntemusten sekä unen laadun ja työkykyä koskevan tyytyväisyyden muodoissa. *Psyykinen ulottuvuus* tarkoittaa muun muassa vastaajien näkemyksiä keskittymiskyvystä, elämän nautinnollisuudesta tai ahdistuneisuuden tuntemuksista. *Sosiaalinen ulottuvuus* tarkoittaa tyytyväisyyttä ihmissuhteisiin ja sukupuolielämään. *Ympäristöulottuvuuteen* puolestaan sisältyy sekä taloudellista toimeentuloa että elinympäristöä ja palvelutarpeen tyydytystä koskevia kysymyksiä. Kustakin ulottuvuudesta muodostetaan WHO:n (1996) ohjeiden mukaan keskiarvomuuttuja, joka saa muunnettuna arvoja välillä 0–100. Suuret arvot kuvaavat hyvää ja pienet huonoa elämänlaatua.

Muita tässä tutkimuksessa käytettyjä, elämänlaatua selittäviä mittareita ovat monet merkitykselliseksi tiedetyt taustamuuttujat, kuten sukupuoli, ikä, koulutus, asumismuoto ja parisuhteessa eläminen (ks. taulukko 1). Lisäksi hyödynnämme viidestä vastaajien taloudellisia vaikeuksia kartoittavasta kysymyksestä muodostettua summamuuttujaa² ja yksinäisyyden eri ulottuvuuksia mittaavia muuttujia. Jälkimmäinen tarkoittaa yksinäisyyden määrän ja laadun mittaamista. Määrä viittaa yksinkertaisesti siihen, kuinka usein kokee yksinäisyyttä. Laadun osalta sovellamme Robert Weisin (1973) klassista jaottelua, jossa emotionaalinen yksinäisyys viittaa läheisten ystävien puutteeseen ja sosiaalinen yksinäisyys laajemman verkoston niukkuuteen. Hyödynnämme laajasti käytettyä UCLA12-kysymyspatteristoa yksinäisyyden laadun mittaamisessa (ks. Russell 1996).

² Vastaajien mahdollisia talousvaikeuksia tiedusteltiin seuraavilla kysymyksillä (vastausvaihtoehtoina kyllä/ei): Oletko viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana 1) Joutunut tilanteeseen, että ruokarahat olisivat loppuneet? 2) Hakenut ruoka-apua leipäjonosta tai ruokapankista? 3) Hakenut ruoka-apua sukulaiselta tai tuttavalta? 4) Jättänyt rahan puutteen takia osallistumasta ystävien tapaamiseen, harrastuksiin tai muuhun vapaa-ajan toimintaan? 5) Jättänyt maksamatta asumiskustannuksia?

Taulukko 1. PROMEQ-aineisto taustamuuttujien mukaan

	N	%
Sukupuoli		
Mies	66	44,9
Nainen	74	50,3
Muu	7	4,8
Ikä, v		
16–20	35	23,8
21–25	75	51,0
26–30	36	24,5
Puuttuu	1	0,7
Koulutus		
Peruskoulu	56	38,1
Toinen aste	82	55,7
Korkea-aste	7	4,7
Puuttuu	2	1,4
Asumismuoto		
Yksin	74	50,3
Avio- tai avoliitto	23	15,6
Vanhempien kanssa	32	21,8
Muu	18	12,2
Kaupunki		
Jyväskylä	37	25,4
Kouvola	52	35,4
Vantaa	58	39,5
Palvelu		
Ohjaamo	73	49,7
Etsivä työ	12	8,2
Työpaja	62	42,2
Syntymämaa		
Suomi	131	89,1
Muu	15	9,3
Puuttuu	1	0,7
Parisuhde		
Kyllä	57	38,8
Ei	86	58,5
Puuttuu	4	2,7

Keskiarvoista hienojakoisempaan analyysiin

Työ ja koulutus ovat keskeisiä väyliä yhteisöihin ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä ja tätä kautta tärkeä osa nuorten ikäluokkien hyvinvoinnin edellytyksiä. Aikaisemman tutkimuksen perusteella (esim. Nordenmark & al. 2015; Karvonen & Kestilä 2014) oletimme, että tutkimukseen osallistuneet nuoret aikuiset kokevat hyvinvointinsa muuta väestöä heikommaksi. Kokonaiskuvan tutkimusjoukon koetusta hyvinvoinnista saa vertaamalla heidän elämänlaatuaan vuoden 2009 *Suomalaisen hyvinvointi ja palvelut* (HYPA) -kyselyä saatuihin vastaaviin tietoihin (ks. kuvio 1).

Kuviosta 1 on nähtävissä odotettu tulos: työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret aikuiset kokevat elämänlaatunsa keskimäärin muita nuoria aikuisia heikommaksi kaikilla ulottuvuuksilla. Fyysisellä ulottuvuudella erotus on 19 (83–64), psyykkisellä 23 (76–53), sosiaalisella 18 (81–63) ja ympäristöön liittyvällä 13 (78–65) pistettä. Kuvion ulkopuolelta voi todeta, että HYPA-aineiston työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret aikuiset (n = 66) jäävät verrokeistaan huomattavasti vähemmän jälkeen erotusten ollessa (samassa järjestyksessä) kolme, neljä, kolme ja kaksi pistettä. Kyse on tuskin siitä, että koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien hyvinvointi olisi heikentynyt näin dramaattisesti vajaan kymmenen vuoden aikana. Yksi mahdollinen tulkinta on, että olemme tavoittaneet sellaisessa asemassa olevia nuoria aikuisia, jotka eivät ole vastanneet aiempiin kyselytutkimuksiin (vrt. Gretschel & Myllyniemi 2017).

Keskiarvovertailun valossa vastaajien hyvinvointivajeet paikantuvat ennen kaikkea koettuun elämänlaatuun, ei niinkään hyvinvoinnin objektiivisempiin ulottuvuuksiin, kuten esimerkiksi epäterveellisiin elintapoihin tai sosiaalisten suhteiden intensiteettiin. Vastaajien joukossa onkin väestökeskiarvoja vähemmän alkoholin suurkuluttajia³ ja esimerkiksi liikuntatottumukset⁴ ovat karkeasti ottaen samaa tasoa muun nuoren väestön kanssa. Näiden lisäksi vastaajat ovat väestökeskiarvoja

3 PROMEQ-kyselyyn vastanneista 8,2 prosenttia ilmoittaa juovansa alkoholia vähintään 2–3 kertaa viikossa, kun ATH-kyselyn 20–29-vuotiaista vastaajista näin kertoo tekevänsä 16,0 prosenttia.

4 PROMEQ-kyselyyn vastanneista 29,9 prosenttia ilmoittaa vähäisestä kuntoliikunnasta. ATH-kyselyn 20–29-vuotiaista vastaajista vastaava osuus on 24,6 prosenttia.

useammin yhteydessä vanhempiinsa ja vain hieman harvemmin yhteydessä ystäviinsä.⁵

Yksinäisyyden kokemukset heikon elämänlaadun taustalla?

Yksinäisyyden kokemukset ovat verrattain tyypillisiä vastaajien keskuudessa. Aineistomme nuoret aikuiset kokevat itsensä melko usein tai jatkuvasti yksinäiseksi kolme tai peräti kahdeksan kertaa todennäköisemmin kuin nuoret aikuiset keskimäärin, kun vertailuaineistona on HYPA-kysely sekä *Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus* (ATH) (kuvio 2).⁶

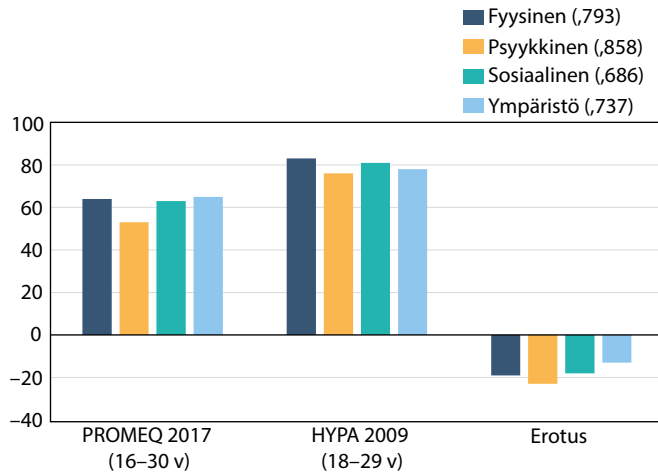
Yksinäisyyden yleisyys liittyy osaltaan siihen, että koulutuksen ja työn ulkopuolisuus tarkoittaa ulkopuolisuutta myös niiden varaan rakentuvista yhteisöistä. Aineistonkeruun yhteydessä kuitenkin ilmeni, että koettu yksinäisyys on usein pitkittynyttä. Monet ovat kokeneet yksinäisyyttä jo peruskouluaikanaan ja joutuneet koulukiusaamisen ja väkivallan uhreiksi. Ainakin paikoin yksinäisyys näyttää kytkeytyvän erilaisuuden kokemuksiin ja siihen, ettei ole tullut hyväksytyksi osana paikkakunnan vertaispiirejä. (Vrt. Junttila 2015; Rönkä 2017.)

Yksinäisyyden yleisyydessä näyttää olevan ensisijaisesti kyse ystävyysuhteiden puutteesta tai niiden jäämisestä syystä taikka toisesta etäisiksi. Vaikka vastaajat ilmoittavat olevansa verrattain tiiviisti yhteydessä vanhempiensa kanssa, se ei ristiintaulukoitaessa näytä suojaavan yksinäisyyden tunteusten yleisyydeltä. Sama koskee joiltakin osin myös parisuhteita. Tulos saa tukea aikaisemmista tutkimuksista, joissa on havaittu kaverisosiaalisuuden suuri merkitys erityisesti nuorten ikäluokkien koetussa hyvinvoinnissa (esim. Myllyniemi 2008; Melkas 2009).

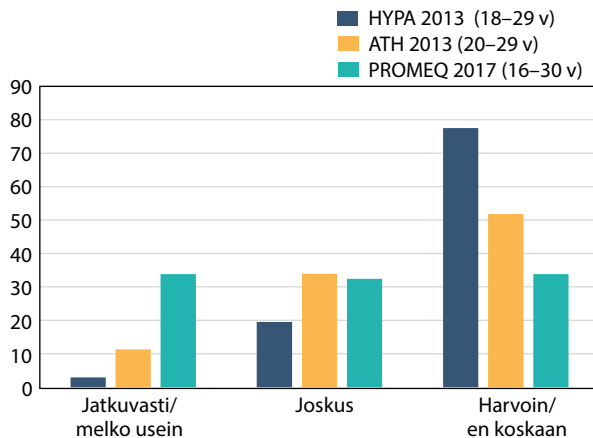
Erityisesti sosiaalisen yksinäisyyden kokemukset ovat aineistossa tyypillisiä. Tämä voi kertoa siitä, että osa vastaajista toivoo laajempaa kaveripiiriä, jonka kautta kokea merkityksellistä yhteisyyttä ja osallistua mielekkääksi koettuun toimintaan. Tiiviit suhteet vanhempiin, parisuhteet ja monien kohdalla myös yksittäiset läheiset ystävyudet selittänevät vähäisempää emotionaalista yksinäisyyttä.

5 Vastaajista vähintään viikoittain äidin kanssa tekemisissä on 76,2, isän kanssa 46,0 ja ystävien kanssa 87,6 prosenttia. Vuoden 2012 Nuorisobarometrissa samanikäisten vastaajien vastaavat osuudet olivat 50,0, 41,0 ja 92,5 prosenttia. (Myllyniemi 2012, 36.)

6 HYPA- ja ATH-aineistojen jakaumien eroja selittäänee erilaiset kyselymenetelmät. ATH-aineisto kerätään posti- ja verkkokyselyinä, kun taas HYPA-kysely toteutetaan puhelinhaastatteluina.

Kuvio 1. Nuorten aikuisten elämänlaatu PROMEQ- (n = 147) ja HYPA-aineistoissa (n = 649).

Kuvio 2. Nuorten aikuisten yksinäisyyden kokemusten yleisyys PROMEQ- (n = 147), ATH- (n = 8 769) ja HYPA-aineistoissa (n = 649).

Yksinäisyyden vahvat yhteydet vastaajien elämänlaatuun tulevat näkyviksi lineaarisissa regressioanalyseissa (ks. taulukko 2). Yksinäisyyttä mittaavista muuttujista vähintään yksi on merkittävästi yhteydessä kaikkiin elämänlaadun ulottuvuuksiin muiden keskeisten muuttujien vakiointien jälkeenkin. Yksinäisyyden yhteydet erityisesti psyykkiseen ja odotetusti sosiaaliseen elämänlaatuun ovat vahvat. Hyvinvointitutkija Sakari Kainulainen (2016, 124) toteaaakin yksinäisyyden ja elämänlaadun olevan toistensa pelikuvia: toisen noustessa toinen laskee. Muilta osin vastaajien kokemaan elämänlaadun heikkouteen ovat tilastollisesti merkittävästi yhteydessä talousvaikeudet ja joiltakin osin myös naissukupuoli, parisuhteen puuttuminen, yksin asuminen ja matala koulutus.

Kaikkinensa regressiomallit perustuvat kokeilui-

hin ja esiymmärrykseen mahdollisesti keskeisistä muuttujista nuorten aikuisten elämänlaadun selittäjinä. Lopulliset mallit selittävät parhaiten psyykkistä ja sosiaalista elämänlaadua. Erityisesti ympäristöön liittyvästä elämänlaadusta ja oletettavasti lähinnä sen asuinympäristöulottuvuudesta jää paljon selittämättä. Talousvaikeudet selittävät tyytymättömyyttä taloudelliseen tilanteeseen mutta käytettävissä olevat muuttujat, kuten asumis- ja perhemuoto tai asuinalue, eivät tässä aineistossa ole tilastollisesti merkittävästi yhteydessä ympäristöä koskevaan elämänlaatuun.

Edellä esitetyissä tuloksissa on kyse keskiarvoista ja riskeistä. Ne tarjoavat niukasti tietoa aineiston hajonnasta ja siitä, miten tätä hajontaa voisi selittää. Keskimäärin heikosta elämänlaadusta huolimatta aineistossa on myös niitä, jotka asettuvat

Taulukko 2. Elämänlaadun ulottuvuuksien yhteydet muihin muuttujiin. Lineaarinen regressioanalyysi

	Fyysinen			Psyykkinen			Sosiaalinen			Ympäristö		
	Malli 1	Malli 2	Malli 3	Malli 1	Malli 2	Malli 3	Malli 1	Malli 2	Malli 3	Malli 1	Malli 2	Malli 3
Ikä	-0,733	0,697	1,486	-1,272	0,290	1,405	-1,732	-1,026	-0,302	-1,666	-0,873	-0,369
Naisukupuoli	-2,093*	-2,824**	-3,159***	-1,724	-1,734	-2,195*	-0,160	-0,060	0,003	-1,044	-1,158	-1,398
Vain peruskoulu	-3,064***	-3,231***	-2,814**	-2,749**	-2,310*	-1,741	-0,091	-0,249	0,995	-1,732	-1,308	-0,824
Asuu yksin		-0,796	-0,132		-2,490*	-2,133*		-0,856	0,131		-0,690	-0,153
Paljon talousvaikeuksia		-4,095***	-5,170***		-1,689	-2,978***		0,351	-0,416		-3,038***	-3,802***
Parisuhteessa		2,636*	2,313*		1,470	0,517		2,794**	2,680**		-1,193	-1,701
Yksinäisyyden yleisyys			-0,862			-3,660***			-2,137*			-0,531
Sosiaalinen yksinäisyys			-3,633***			-5,254***			-3,359***			-1,266
Emotionaalinen yksinäisyys			0,120			-0,707			-2,957***			-2,294*
Korjattu R ²	,090	,232	,419	,073	,166	,592	,000	,089	,528	,031	,103	,256

tämänkaltaisissa hyvinvointimittaristoissa kansalliselle keskitasolle tai sen yläpuolelle.

Vastaaajien moninaisuus

Keskiaarvoihin ja tilastollisiin yhteyksiin perustuvan analyysin ohella tarkastelemme seuraavassa vastaajien elämänlaatua aineistolähtöisesti moniulotteisen korrespondenssianalyysin avulla. Moniulotteista korrespondenssianalyysia voi yksinkertaistaen kuvata lukuisten luokitteluasteikollisten muuttujien samanaikaisen ristiintaulukointin visuaalisena esittämisenä (ks. tarkemmin esim. Clausen 1998; Costa & al. 2013).

Korrespondenssianalyysiin valittujen muuttujien arvojen sijoittuminen suhteessa toisiinsa esitetään kaksiulotteisena avaruudellisena tilana (ks. kuvio 3). Analyysia tulkitaan muuttujien luokkien etäisyyksinä. Saman muuttujan luokkien pitkä välimatka tarkoittaa, että eri luokkiin kuuluvat tapaukset poikkeavat toisistaan muiden analyysiin valittujen muuttujien mukaan. Eri muuttujien luokkien irrallisuus toisistaan tarkoittaa puolestaan sitä, että ne esiintyvät vain harvoin yhdessä. Pelkkien etäisyyksien lisäksi kuviota voi tulkita ulottuvuussittain. Usein vain kuvion ensimmäinen ulottuvuus (vaaka-akseli) erottelee muuttujien luokkia. Mikäli myös toisen ulottuvuuden (pystyakseli) erotteleva voima on riittävä, voi kuviota tarkastella yhtäältä muuttujien luokkia ja toisaalta aineiston vastaajia paikantavana nelikenttänä.

Vaakatason ulottuvuus 1 erottelee vastaajia koettun hyvinvoinnin mukaan. Ulottuvuudelle latautuu vahvasti elämänlaatua⁷ ja yksinäisyyttä⁸ mitaavien muuttujien luokitukset. Kuvion vasempaan laitaan kasautuu sellaisia muuttujien arvoja, jotka ovat yhteydessä verrattain heikkoon hyvinvointiin, kun taas oikeasta laidasta löytyy paremmaksi koettuun hyvinvointiin yhteydessä olevia tekijöitä.

Kuvion pystysuuntainen ulottuvuus 2 erottelee muuttujien luokkia hieman heikommin, mutta perhe- ja asumismuoto, parisuhdestatus, isä-suhde sekä talousvaikeudet määrittävät pystyakselia.⁹ Kokonaisuudessaan tulkitsemme ulottuvuuden kuvaavan suhdetta lapsuuden kotiin siten, et-

tä kuvion yläosan muuttujien luokat ovat yhteydessä kodin piiristä irtautumiseen usein parisuhteen myötä, kun taas alareunasta voi löytää lapsuuden kotiin kiinnittymiseen yhteydessä olevia muuttujien luokkia.

Yksittäiset vastaajat jakautuvat edellä kuvattuun kaksiulotteiseen tilaan kolmiomaiseen muodostelmaan kuvion nolllapiteen ympärille. Kolmion kärjet ovat sekä alhaalla vasemmalla ja oikealla että keskellä ylhäällä (ks. kuvio 4). Kuvio kuvaa ensisijaisesti aineiston hajontaa mutta osoittaa kuitenkin, että valtaosa vastaajista sijoittuu nolllapiteen lähetyville. Näistä seikoista johtuen emme luokittele vastaajia nimeämällä toisistaan poikkeavia ryppäitä, vaan kuvailemme työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten erilaisia elämäntilanteita kolmen ideaalityypin kautta. Hyödynnämme tässä tehtävässä myös haastattelujen yhteydessä käytä keskusteluja.

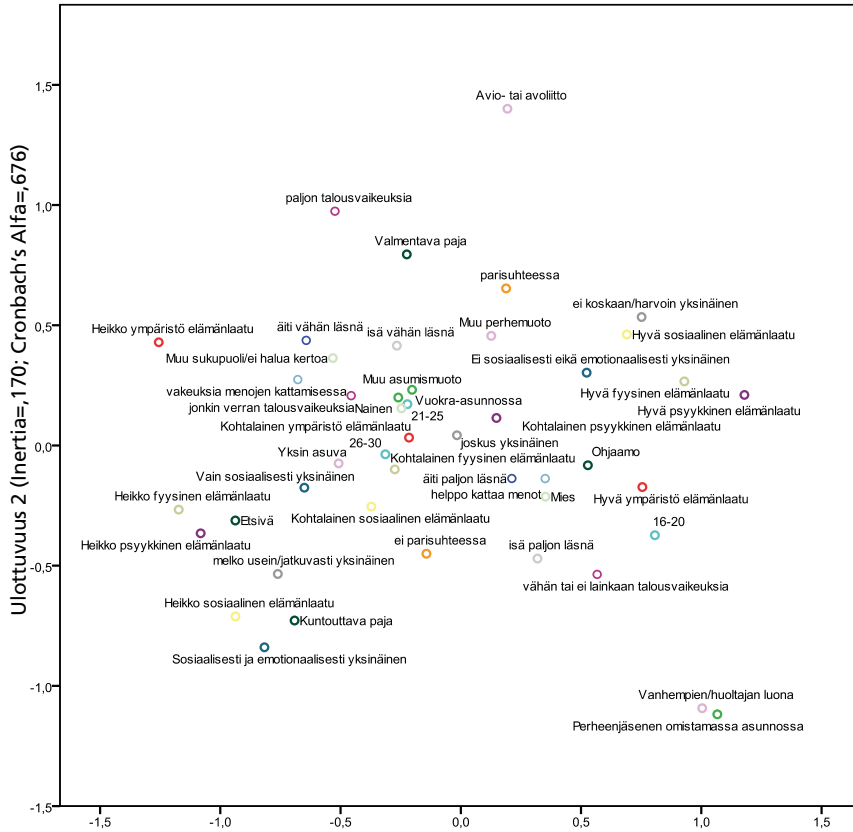
Kolmion oikeanpuoleisen kärjen lähelle sijoittuu vastaajia, joiden koettu hyvinvointi on lähellä ikäluokan kansallista keskiarvoa. He kokevat elämänlaatunsa hyväksi ja asuvat tyypillisesti vähintään kohtalaisesti toimeen tulevien vanhempiensa kanssa omistusasunnossa. Monet heistä ovat koulutuksen ja työn ulkopuolella todennäköisesti vain väliaikaisesti, käyttävät hyvinvointipalveluja satunnaisesti ja ovat tyytyväisiä niihin: ”Niin emmä tiä, ei mun mielestä asiat mitenkään huonosti oo, mut aina joku valitkaa jostakin”. Aineistoomme he ovat valikoituneet lähinnä Ohjaamoissa pistäytyvinä avunhakijoina työpaikan löytämiseen tai muuhun yksittäiseen asiaan liittyen: ”Oishan se kiva tietenkkin työllistyä siks ajaksi, että pääsee kouluun.” Tukea heille on tarjolla palvelujen lisäksi perhe- ja usein myös kaveripiireissä.

Kolmion yläkärjen liepeillä on tyypillisesti vastaajia, joiden kokemus hyvinvointiin on lähellä aineistomme keskiarvoa mutta kansallisen keskiarvon alapuolella. Heidän tilannettaan määrittää työttömyys, talousvaikeudet, lapsuuden kodista tapahtunut irtautuminen ja naissukupuoli: ”Mää oon ollu ulkomailla, niin mua ei niinku pakosti palkata sen takia. Et tavallaan se, että ei oo koulutusta vastaavaa työtä sinänsä.” Hyvinvoinnin vajeista huolimatta he kokevat harvoin vakavia fyysiseen tai mielenterveyteen liittyviä ongelmia: ”Mulla menee hyvin tällä hetkellä, vaikkei ehkä taloudellisesti meekkään.” Keskeistä tässä joukossa on vähintään yhden läheisen ihmisen olemassa olo. Usein kyse on parisuhteesta. Monilla on valmius työllistyä, ja he ovatkin sijoittuneet työval-

7 *Fyysinen elämänlaatu = ,492, psyykkinen elämänlaatu = ,612, sosiaalinen elämänlaatu = ,378 ja ympäristöön liittyvä elämänlaatu = ,296.*

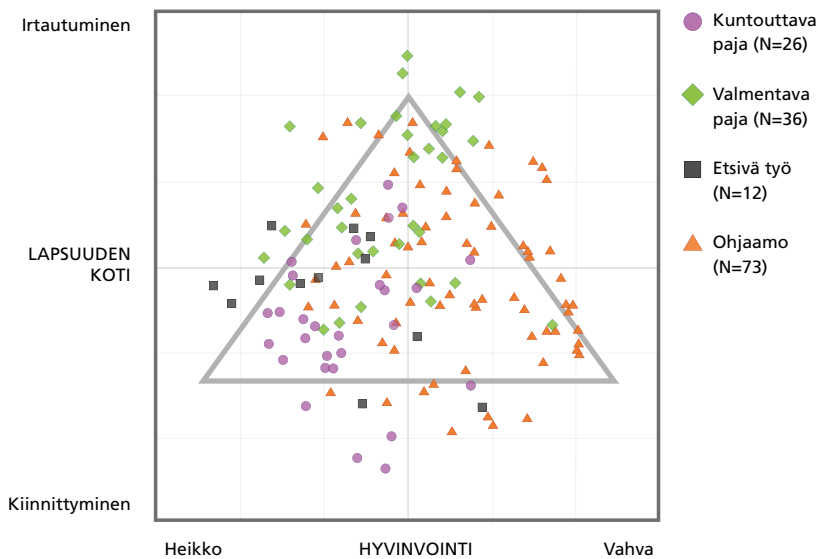
8 *Yksinäisyyden kokeminen = ,381 ja yksinäisyysluokitus = ,346.*

9 *Perhemuoto = ,595, asumismuoto = ,256, parisuhde = ,284, isäsuhte = ,195 ja talousvaikeudet = ,301.*

Ulostuvuus 1 (Inertia=,275; Cronbach's Alfa=,825)

Kuvio 3. Muuttujien arvot moniulotteisessa korrespondenssianalyysissä.

Kuvio 4. Eri palvelujen kautta tavoitettujen vastaajien sijoittuminen korrespondenssianalyysin kaksiulotteiseen tilaan.

miutta ylläpitäville ja edistäville työpajoille. Myös heidän kohdallaan voi olettaa, että työn ja koulutuksen ulkopuolisuus on väliaikainen tila.

Kolmion vasemman kärjen lähelle sijoittuu erityisen haavoittuvassa asemassa olevia, pitkittyneestä yksinäisyydestä ja heikosta elämänlaadusta raportoivia vastaajia. Yksittäisten vastaajien kanssa käytyihin keskusteluihin perehtyminen tekee näkyväksi hyvinvoinnin vajeiden kasautumisen. Monilla heistä on kroonisia terveysongelmia, pitkittynyttä masennusta, runsasta palvelujen käyttöä ja ulkopuolisuuden kokemuksia. On luultavaa, että heidän työ- ja opiskelukykynsä kohentaminen vaatii pitkäjänteistä hyvinvoinnin edistämistä: ”Mun terveydentila on vielä liian heikko, että mä pystyisin tekemään mitään työtä” (ks. myös Aaltonen & al. 2015). Monet heistä ovatkin valikoituneet intensiivisemmän ja pitkäkestoisemmän tuen piiriin kuntouttaville työpajoille ja etsivään nuorisotyöhön. Lisäksi osalle heistä hyvinvointia mittaavaan tutkimukseen osallistuminen herätti ahdistusta silloin, kun lomakkeen kysymykset tekivät näkyväksi oman elämäntilanteen vaikeudet ja tuen tarpeet. ”Kyllä taas tuntee ittensä sairaaksi kun näitä kattoo”, kommentoi eräs vastaaja kirjatessaan lomakkeeseen sosiaali- ja terveystalvaiden käyttökertoja. ”Tää on aika masentava testi [naurahtaa]”, totesi toinen vastatessaan elämäntalvaiden kartoittaviin kysymyksiin.

Lopuksi

On perusteltua pitää lukua siitä, kuinka suuri osa nuorista aikuisista jää työn ja koulutuksen ulkopuolelle, kuinka pitkiä ulkopuolisuuden jaksoja heidän elämässään on ja miten heidän suhteellinen osuutensa väestöstä muuttuu ajan kuluessa (esim. Ilmakunnas & al. 2015; Maguire 2015). Pelkkä ylhäältäpäin tehty laskeminen ei kuitenkaan ole riittävä keino tarttua hyvinvoinnin ja huono-osaisuuden kysymyksiin (Holte 2018). Yksinkertaisilla jakaumilla ja keskiarvon kaltaisilla tunnusluvuilla on myös nuoria leimaavia seurauksia niin, että he tyypistyvät ”syrjäytyneiksi” ja kansantaloudelliseksi kulueräksi (esim. Aaltonen & al. 2015; Morrow & Mayall 2009).

Tässä analyysissä tavoitteemme on ollut täydentää sitä nuorista aikuisista syntyvää kuvaa, joka muodostuu objektiivisen laskemisen ja mekaanisen luokittelun seurauksena (myös Holte 2018), ja siksi olemme esitelleet nuorten aikuisten subjek-

tiivisiä käsityksiä hyvinvoinnistaan. Työn ja koulutuksen ulkopuolisuus kytkeytyy keskimääräistä heikompana koettuun elämänlaatuun, mutta kuten aiemmat tutkimukset (esim. Aaltonen & al. 2015) ovat osoittaneet, ylhäältäpäin määritelty NEET-kategoria on sisäisesti moninainen. Lisäksi tutkimuksessa nousee esille sosiaalisten suhteiden ja yksinäisyyden merkitys kenties olennaisimpana ja useimpien objektiivisten mittareiden tavoittamattomiin jäävänä hyvinvoinnin osa-alueena.

Vaikka yksinäisyys korostuu aineistossa merkittävänä hyvinvointivajeena, emme halua lyödä jälleen uutta leimaa ryhmään, jota jo nyt kategorisoidaan monilla negatiivisilla määreillä. Onkin syytä muistaa, että kaksi kolmesta aineistomme nuorista aikuisista kokee yksinäisyyttä vain joskus, harvoin tai ei lainkaan. Metodologinen ratkaisu, jossa kyselyyn vastaaminen tapahtui tutkijan läsnä ollessa, mahdollistaa vastaamiseen liittyvien tunteiden näkyväksi tekemisen ja herkistää pohtimaan sitä, miten representoida niitä ihmisryhmiä, joilla on verraten vähän äänivaltaa julkisuudessa. Joidenkin nuorten ilmaisemaa pettymystä ja harmia omasta tilanteestaan voi tulkita vihjeenä siitä, että he eivät toivo tulevansa niputetuiksi lohduttoman yksinäiseksi ja vajavaiseksi joukoksi, joka herättää pelkästään sääliä tai kauhistelua.

Hyvinvointipuheella on normatiivinen ulottuvuus: se mitä ehdotetaan tehtäväksi nuorten hyvinvoinnin suhteen, paljastaa, mitä pidetään ongelmallisena ja muutosta kaipaavana. Nuorten aikuisten hyvinvoinnin kohentamisessa huomio kiinnittyy usein yksilöihin, joiden valintoja ja käytöstä pyritään muuttamaan, vaikka kouluttamattomuus, työttömyys tai heikko terveydentilanne ovat myös rakenteellisia ongelmia. (Ks. myös McLeod & Wright 2016; Sointu 2005.) Myös yksinäisyyttä voi lähestyä rakenteellisena kysymyksenä, jonka ratkaiseminen ei ole vain yksilön vastuulla (Saari 2016). Tämän aineiston perusteella ei ole mahdollista tehdä vahvoja yleistyksiä tai yksityiskohtaisia ehdotuksia siitä, miten tämä tapahtuisi. Tulokset toimivat silti muistutuksena sosiaalisten suhteiden ja niiden puuttumisen merkityksestä niiden nuorten aikuisten elämässä, joista puhuttaessa päähuomio kohdistuu useimmiten heidän työllistettävyyteensä ja sen kohentamiseen. Hallinnollisen näkökulman rinnalle on tärkeää nostaa esiin nuorten aikuisten subjektiivinen ymmärrys tilanteestaan ja hyvinvoinnistaan, joka työllistymistä painottavassa keskustelussa jää helposti sivuun.

KIRJALLISUUS

- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla: Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 2015.
- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti: Disrupting professional practices with research-driven intervention. Researcher–gatekeeper negotiations in the context of targeted youth services. *Qualitative Social Work*, 2018. OnlineFirst <https://doi.org/10.1177/1473325018757080>
- Allardt, Erik: Having, loving, being: An alternative to the Swedish model of welfare research. Teoksessa Nussbaum, Martha & Sen, Amartya (toim.): *The Quality of Life*. Oxford: Clarendon Press, 1993. eBook Collection (EBSCOhost), EBSCOhost (luettu 7.2.2018).
- Aluehallintovirasto: Suomen nuorisotyön tilastot. Nuorisotilastot.fi, 2018.
- Clausen, Sten-Erik: *Applied Correspondence analysis: An introduction*. Thousand Oaks: Sage, 1998.
- Costa, Patrício Soares & Santos, Nadine Correia & Cunha, Pedro & Cotter, Jorge & Sousa, Nuno: The Use of Multiple Correspondence Analysis to Explore Associations between Categories of Qualitative Variables in Healthy Ageing. *Journal of Aging Research* (2013), 1–12
- Eurofound: Exploring the diversity of NEETs. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016.
- Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami: Työtä, koulutusta tai harjoittelupaikkaa ilman olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista – Nuorisobarometrin erillisnäyte/aineistonkeruu, 2017. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/hankeet/nuorisobarometrin-erillisnayte/eriarvoistumistyoryhma_gretschelmyllyniemi_neet_aineistokooste_05122017_nettiin.pdf (luettu 7.2.2018)
- Hilli, Petri & Ståhl, Timo & Merikukka, Marko & Ristikari, Tiina: Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskelmasta. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (2017): 6, 663–675.
- Holte, Björn Hallstén: Counting and Meeting NEET Young People: Methodology, Perspective and Meaning in Research on Marginalised Youth. *Young* 26 (2018): 1, 1–16.
- Ilmakunnas, Ilari & Kauppinen, Timo M. & Kestilä, Laura: Sosioekonomisten syrjäytymisriskien kasautuminen vuonna 1977 syntyneillä nuorilla. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (2015): 3, 247–262.
- Junttila, Niina: Lasten ja nuorten yksinäisyys. S. 149–163. Teoksessa Saari, Juho (toim.): *Yksinäisten Suomi*. Helsinki: Gaudeamus, 2016.
- Junttila, Niina: Kavereita nolla. Lasten ja nuorten yksinäisyys. Helsinki: Tammi, 2015.
- Kainulainen, Sakari: Yksinäisen elämänlaatu. S. 114–125. Teoksessa Saari, Juho (toim.): *Yksinäisten Suomi*. Helsinki: Gaudeamus, 2016.
- Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura: Nuorten aikuisten syrjäytymisvaaraan liittyvä huono-osaisuus. S. 160–177. Teoksessa Vaarama, Marja & Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura & Moisio, Pasi & Muuri, Anu (toim.): *Suomalaisten hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- MacAllister, James: Teaching for wellbeing: On the importance of creating capabilities in schools. S. 94–109. Teoksessa Thorburn, Malcom (toim.): *Well-being, education and contemporary schooling*. Oxon & New York: Routledge, 2018.
- Maguire, Sue: NEET, unemployed, inactive or unknown – why does it matter? *Educational Research* 57 (2015): 2, 121–132.
- McLeod, Julie & Wright, Katie: What does wellbeing do? An approach to defamiliarize keywords in youth studies. *Journal of Youth Studies* 19 (2016): 6, 776–792.
- Melkas, Tuula: Suomalaisten yksityiselämän solidaarisuudesta. S. 21–48. Teoksessa Liikkanen, Mirja (toim.): *Suomalainen vapaa-aika, arjen ilot ja valinnat*. Helsinki: Gaudeamus, 2009.
- Morrow, Virginia & Mayall, Berry: What is wrong with children's well-being in the UK? Questions of meaning and measurement. *Journal of Social Welfare & Family Law* 31 (2009): 3, 217–229.
- Myllyniemi, Sami: Tilasto-osio. S. 18–82. Teoksessa Autio, Minna & Eräranta, Kirsi & Myllyniemi, Sami (toim.): *Polarisoitua nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisosaian neuvottelukunta & Stakes, 2008.
- Myllyniemi, Sami: Tilasto-osio. S. 13–126. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.): *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisosaian neuvottelukunta, 2012.
- Myllyniemi, Sami: Tilasto-osio. S. 9–99. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.): *Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisosaian neuvottelukunta, 2013.
- Myrskylä, Pekka: Hukassa – keitä ovat syrjäytyneet nuoret. *EVA-Analyysi* No 19, 2012.
- Nordenmark, Mikael & Gillander, Gådin, Katja & Sellander, John & Sjödin, Jenny & Sellström, Eva: Self-rated health among young Europeans not in employment, education or training with a focus on the conventionally unemployed and the disengaged. *Society, Health & Vulnerability* 6 (2015): 1. doi:10.3402/vgi.v6.25824
- Ristikari, Tiina & Törmäkangas, Liisa & Lappi, Aino & Haapakorva, Pasi & Kiilakoski, Tomi & Merikukka, Marko & Hautakoski, Ari & Pekkarinen, Elna & Gissler, Mika: Suomi nuorten kasvuympäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & THL, 2016.
- Russell, Daniel W: UCLA Loneliness Scale (Version 3): Reliability, validity, and factor structure. *Journal of personality assessment* 66 (1996): 1, 20–40.
- Ryan, Louise & Golden, Anne: 'Tick the Box Please': A Reflexive Approach to Doing Quantitative Social Research. *Sociology* 40 (2006): 6, 1191–1200.
- Rönkä, Anna Reetta: Experiences of loneliness from

- childhood to young adulthood. Study of the Northern Finland birth cohort 1986. Oulu: Oulun yliopisto, 2017.
- Saari, Juho: Aluksi: Matkalla yksinäisyyteen. S. 9–29. Teoksessa Saari, Juho (toim.): Yksinäisten Suomi. Helsinki: Gaudeamus, 2016.
- Skevington, Suzanne & Lofty, Mahmoud & O’Connell, K. A. & WHOQOL Group: The World Health Organization’s WHOQOL-BREF quality of life assessment: Psychometric properties and results of the international field trial. A Report from the WHOQOL Group. *Quality of Life Research* 13 (2004): 2, 299–310.
- Sointu, Eeva: The rise of an ideal: tracing changing discourses of wellbeing. *Sociological Review* 53 (2005): 2, 255–274.
- Vaarama, Marja & Mukkila, Susanna & Hannikainen-Ingman, Katri: Suomalaisten elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. S. 20–39. Teoksessa Vaarama, Marja & Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura & Moisio, Pasi & Muuri, Anu (toim.): Suomalaisen hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Veenhoven, Ruut: Sociological theories of subjective well-being. S. 44–61. Teoksessa Eid, Michael & Larsen, Randy (toim.): *The Science of Subjective Well-being: A tribute to Ed Diener*. New York: Guilford Publications, 2008.
- Weiss, Robert: *Loneliness. The experience of emotional and social isolation*. Massachusetts: The MIT Press, 1973.
- WHO: WHOQOL-BREF. Introduction, Administration, Scoring and Generic Version of the Assessment. WHO: Geneva, 1996.

TIIVISTELMÄ

Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi & Maritta Myllylä: Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten koettu hyvinvointi

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten elinoloista on paljon rekisteritietoa, mutta heidän itse ilmoittamastaan hyvinvoinnista, varsinkaan määrällisesti tarkasteltuna, tiedetään vähän. Analyysi täydentää ymmärrystä näistä nuorista aikuisista ja heidän hyvinvoinnistaan, joka tässä käsitteellistetään elämänlaaduksi. Yhtäältä tuomme esille elämänlaadun eroja muuhun samanikäiseen väestöön verrattuna ja toisaalta teemme näkyväksi ryhmän sisäistä moninaisuutta. Analyysi perustuu PROMEQ-konsortion osahankkeessa kerättyyn kyselyaineistoon, jonka 16–30-vuotiaat vastaajat (N = 147) rekrytoitiin Jyväskylän, Kouvolan ja Vantaan kohdennettujen nuorisopalvelujen kautta.

Vastaajat kokivat elämänlaatunsa keskimääräistä he-

kommaksi, mutta ylhäältäpäin määritelty NEET-kategoria oli sisäisesti moninainen. Vastaajien elämänlaatu määrittivät vahvimmin rekisteriaineistojen tavoittamattomiin jäävät tekijät, kuten sosiaaliset suhteet ja yksinäisyyden kokemukset. Metodologinen ratkaisu, jossa kyselyyn vastaaminen tapahtui tutkijan läsnä ollessa, mahdollisti vastaamiseen liittyvien tunteiden näkyväksi tekemisen ja herkisti pohtimaan sitä, miten kuvata ihmisryhmiä, joilla on verraten vähän äänivaltaa julkisuudessa. Joidenkin nuorten ilmaisemaa harmia omasta tilanteestaan voi tulkita vihjeenä siitä, että he eivät toivo tulevansa niputetuiksi lohduttoman yksinäiseksi ja puutteista kärsiväksi joukoksi. Tulokset toimivat silti muistutuksena sosiaalisten suhteiden merkityksestä niiden nuorten aikuisten elämässä, joista puhuttaessa päähuomio kohdistuu useimmiten heidän työllistettävyyteensä ja sen kohentamiseen.